

Mihai DRAGNEA*

**CRUCIADA ALBIGENSĂ ȘI APARIȚIA INCHIZIȚIEI.
CONSIDERAȚII ISTORICE**

***The Albigensian Crusade and the appearance of the Inquisition.
Historical considerations***

Abstract: *This study presents an accessible introduction to the history of the Cathar heresy in medieval France. Cathar beliefs seemed to have popped up around the same time in many countries, not only the Languedoc, but also France, the Netherlands and various German states. Concerned about the spread of the Cathar heresy, the papacy began a religious struggle against heretics in the South of France. Heretics were also considered dangerous because they were vassals of the Counts of Toulouse. After the failure of prediction, a military conquest, led by French lords of the North, was the unique option left to Pope Innocent III, who proclaimed a Crusade against the Cathars (1209-1229). For all of its violence and destruction, the Crusade failed to remove the Cathar heresy from Languedoc. This was the main reason for the papacy to create the institution of Inquisition in the 13th century, to discover and eliminate all vestiges of Cathar belief left after the Crusades.*

Keywords: *Heresy, Bogomilism, Catharism, Crusades, Inquisition, Papacy.*

* * *

Pentru a putea înțelege mai bine ideologia care a generat conflictele dintre creștini și cathari, trebuie să definim *erezia*. Printre ereziile clasice am putea enumera *nestorianismul, arianismul, monofizismul, maniheismul, paulicianismul, arnaldismul, bogomilismul sau catharismul*. O primă perspectivă asupra imaginii ereticilor ar fi că erezia era privită ca o boală (*pestis „ciumă” sau lepră*). Astfel, erezia s-ar transmite rapid în societate precum o boală contagioasă¹. Bernard de Clairvaux (1090-1153) pune ereziile medievale alături de persecuții și teama față de Antihrist². Reprezentanții Bisericii percepeau erezia ca pe un fenomen social, și nu ca pe o doctrină incorectă. Cea mai evoluată și mai influentă erezie din vestul

* Ph.D. Candidate, "Nicolae Iorga" Institute of History, Romanian Academy, Bucharest, Romania; terra_mater_2007@yahoo.com.

¹ W. Lourdaux; D. Verhelst (ed.), *The Concept of Heresy in the Middle Ages (11th – 13th c.)*, Louvain, 1983, pp. 1-11.

² *Ibidem*, pp. 12-26.

Europei a fost *catharismul*. Prima mențiune istorică a ereziei cathare a avut loc în 1143-1144 în Flandra și la Köln³, unde este identificată o comunitate eretică subordonată unui episcop propriu⁴. La Conciliul al III-lea de la Lateran din 1179, „catharii, patarinii⁵ și publicanii⁶” au fost declarațieretici de către papa Aleandru al III-lea (1159-1181)⁷. În 1184, la Conciliului de la Verona, papa Lucius al III-lea (1181-1185) a lansat bula *Ad Abolendam*, care condamnă învățăturile catharilor și ale valdenzilor⁸. În Languedoc (Occitania), în prima jumătate a secolului al XIII-lea, *haereticus* era numit orice membru al comunității cathare⁹. În tratatul său *Tractatus de hereticis*, redactat în intervalul 1260-1270¹⁰, inchiuzitorul dominican Anselm din Alexandria îi delimitează pe cathari de valdenzi¹¹, numiți și „Sărmanii din Lyon¹²”. Pe lângă agitația anticlericală din Languedoc și Țările de Jos, mișcări eretice și reformiste apar și pe teritoriul Italiei, în orașe ca Genova și Veneția, datorită legăturii comerciale cu orașele bizantine, unde se răspândise bogomilismul bulgar¹³. Acest lucru este confirmat de către Anselm din Alexandria, care consideră că doctrina dualistă a catharilor a pătruns în Apus prin intermediul primelor episcopii bogomile din Tracia și vestul Anatoliei¹⁴. Oricum, în secolul al XII-lea, în urma persecuțiilor

³ Eberwin din Steinfeld, *Epistola ad S. Bernardum*, Migne, Patrologia Latina (PL), vol. CLXXXII, pp. 676-680.

⁴ Yuri Stoyanov, *Tradiția ascunsă a Europei. Istoria secretă a ereziei creștine în Evul Mediu*, București, Editura Polirom, 1999, p. 138.

⁵ Spre sfârșitul secolului al XII-lea, în Italia, termenul *patarin* devenise sinonim cu cel de *cathar*. Regula denumirii comunității eretice se aplică în funcție de numele regiunii în care își desfășoară activitatea acea comunitate. Comunități eretice ale patarinilor au existat în fosta provincie bizantină Calabria, din sudul Italiei, „infestată” de ideile dualiste. Yuri Stoyanov, *op.cit.*, pp. 141, 146.

⁶ Termenul *publican* vine de la *paulicianism*, o sectă gnostică derivată din maniheism, cunoscută și sub denumirile de *pavlikiani* (armeană) sau *paulikiani* (greacă). Paulicianismul a luat naștere pe teritoriul Armeniei, de unde s-a răspândit în Imperiul Bizantin, prosperând între anii 650 – 872 d. Hr. Nu este clar dacă denumirea sectei provine de la Apostolul Pavel (Paul), ale cărui epistole (o parte dintre ele) au stat la baza doctrinei sau de la Paul din Samosata, Episcop de Antiohia (200-275 d. Hr.). Pentru mai multe detalii vezi lucrarea lui Vrej Nersessian, *The Tondrakian Movement: Religious Movements in the Armenian Church from the 4th to the 10th Centuries*, Psychology Press, 1987, pp. 13-15.

⁷ *Ibidem*, p. 143.

⁸ În 1184, valdenzii au fost excomunicați de către papa Lucius al III-lea. Pentru mai multe detalii vezi Beverly Mayne Kienzle, *Cistercians, Heresy, and Crusade in Occitania, 1145-1229: Preaching in the Lord's Vineyard*, Boydell & Brewer, 2001, p. 131; Yuri Stoyanov, *op.cit.*, p. 142.

⁹ W. Lourdaux; D. Verhelst (ed.), *op.cit.*, pp. 198, 210.

¹⁰ *Ibidem*, p. 186.

¹¹ Jacques Le Goff, *Nașterea Purgatoriului*, vol. I, București, Editura Meridiane, 1995, pp. 167-168.

¹² Henry Charles Lea, *A history of the Inquisition of the Middle Ages*, vol. I, New York, Harper & Brothers, 1887, pp. 75-76.

¹³ Yuri Stoyanov, *op.cit.*, pp. 139-140.

¹⁴ *Ibidem*, p. 139; A. Evans (ed. și trad.), *Heresies of the High Middle Ages*, New York, 1969, pp. 168-170.

împăratului bizantin Manuel I Comnenus (1143-1180) și a marelui jupan sârb (*veliki župan, magnus iupanus*), Ștefan Nemanja (1166-1196), bogomilii au migrat în vestul Balcanilor, făcând din Bosnia și Dalmația adevărate centre ale ereticilor¹⁵.

Termenul *cathari* este folosit prima oară în 1181 în predicile călugărului benedictin Eckbert din Schönau (d. 1184), care consideră că numele sectei vine din grecescul *katharos* (καθαρός), „pur”. Eckbert îi numește pe ereticii din Flandra *piphli*, pe cei din Franța *texeranti* și pe cei din Germania, *cathari*: „Hos nostra Germania, Catharos: Flandria, Piphles: Gallia, Texerant, ab usu textendi appellat¹⁶”. Ulterior, termenul a fost utilizat în paralel cu *haereticus*, lucru ce demonstrează că autorii nu puteau face o distincție clară între ereticii din Franța, Germania și nordul Italiei.

Doctrina catharilor din Languedoc și Lombardia¹⁷ a fost puternic influențată de bogomilism, care s-a extins cu repeziciune în Asia Mică și în Balcani¹⁸. Catharii negau cu vehemență Infernul și Purgatoriul, menținând o linie doctrinară formată din bine și rău. Doctrina catharilor păstrează două tradiții despre Demiurgul cel Rău (Satan). Prima tradiție este întâlnită la catharii „moderați”, care credeau că lumea materială a fost creată de către Satan, care a sedus sufletele angelice pure, întemnițându-le în trupurile materiale. Cealaltă tradiție consideră că lumea materială a fost creată de Lucifer (sau tatăl lui Satan în alte texte), în care trupurile umane au primit esență divină din partea Dumnezeuului cel Bun¹⁹. Concepția dualistă a catharilor presupunea credința în două entități: una invizibilă, revelată în Vechiul Testament, iar cealaltă vizibilă, întâlnită în Noul Testament. În concepția cathară, Demiurgul cel Rău al lumii materiale se subordonează Dumnezeuului cel Bun²⁰.

¹⁵ Yuri Stoyanov, *op.cit.*, p. 133.

¹⁶ Eckbertus Schonaugiensis, *Liber contra hereses katarorum*, ed. Migne, 1855, col. 13-14.

¹⁷ Catharii erau împărțiți în două grupuri. Din primul grup făceau parte catharii cei „moderați”, care credeau că Dumnezeuul cel Bun (Tatăl cel Bun) este creatorul Universului, al materiei primordiale, în vreme ce Demiurgul cel Rău (Diavolul, Satan) este creatorul lumii. Cel de-al doilea grup este cel al catharilor „radicali”, care cred în existența a doi Dumnezeii (Dumnezeul cel Bun și Dumnezeuul cel Rău), fiecare având lumea sa proprie. Catharii „moderați” locuiau în Lombardia, iar „radicali” în regiunea Languedoc, în sudul Franței. Catharii „radicali” sunt numiți și *albigenzi*, termen ce provine de la regiunea numită Albi, din sudul Franței. Separarea ereticilor era una strict doctrinară și nu a afectat colaborarea dintre „moderați” și „radicali”. Pentru mai multe detalii vezi Constantin Zamfir, *Fecioara Maria în viziune cathară, „Hiperboreea”*, anul II, nr. 2, 2013, p. 4.

¹⁸ *Idem*, *Simbolica funerară bogomilă*, în „Hiperboreea”, anul I, nr. 4, 2012, p. 36.

¹⁹ Christopher Tyerman, *A New History of the Crusades*, Harvard University Press, 2006, p. 570.

²⁰ Informații esențiale cu privire la doctrina dualistă a catharilor întâlnim în culegerea de texte eretice *De haeresi Catharorum in Lombardia*, A. Dondaine (*Les hérésies et l'Inquisition XII-XIII siècles*), Norfolk 1990, III, pp. 306-312 și în tratatul lui Salvo Burci din Piacenza (1235), pe care îl găsim în culegerea de texte a lui Ignaz von Döllinger, intitulată *Beitrag zur Sektengeschichte des Mittelalters*, vol. II, München, 1890, pp. 52-84.

Cea mai importantă perioadă de expansiune a catharismului a avut loc între anii 1166-1177, moment în care este convocat un conciliu al ereticilor în localitatea Saint-Félix-de-Caraman. În urma acestei adunări a fost stabilită structura administrativă a sectei pe teritoriul francez, fiind create noi episcopii eretice în fruntea cărora au fost aleși episcopi cathari. Pentru istoria ereziei cathare, conciliul de la Saint-Félix-de-Caraman, condus de episcopul bisericii dualiste din Constantinopol, Niketas (*Papa Niketas*) a reprezentat un resort esențial în ceea ce privește evoluția doctrinară a sectei, marcând o perioadă de renaștere a dualismului absolut²¹.

Despre comunitatea catharilor știm că era împărțită în două clase ierarhice: credincioși și aleși (*perfecti*). *Convenza* reprezenta ceremonia admiterii inițiatului în catharism și avea loc numai după o lungă perioadă de inițiere. Al doilea rit al inițierii cathare poartă numele de *consolamentum* și reprezintă dobândirea perfecțiunii printr-o viață de ascetism dur²². Oficierea ritualului putea să aibă loc înainte de decesul persoanei²³. Uneori, ceremonia era amânată cât se poate de mult, pentru a micșora posibilitatea ca acela care primea confirmarea să mai păcătuiască înainte de a muri. Înainte de oficierea *consolamentului*, avea loc ritualul numit *melioramentum* (ușurare)²⁴, care reprezenta o binecuvântare din partea *perfectului* către credincios, înainte de *consolamentum*. Perfectul cathar consolat își lua o mantie violetă pentru a arăta că începe o viață ascetică plină de rugăciuni. De asemenea, în rândul perfectilor este semnalată și existența unei abstinence sexuale și alimentare (*endura*), un post cu caracter purificator²⁵. Catolicii îi numeau pe acești *perfecti* „eretici în mantie”, diferențiindu-i astfel de restul credincioșilor cathari. În interiorul comunității cathare, erau numiți „buni creștini” sau „oameni buni²⁶”. Despre contele de Toulouse, Raymond al VI-lea, dușmanii săi au afirmat ulterior că ținea tot timpul după el doi *perfecti* cathari care erau pregătiți să-i ofere *consolamentum* înainte de moarte.²⁷ Catharii respingeau în masă Sfintele Taine (Sfânta Liturghie, Cununia, Preoția²⁸ și Botezul²⁹), refuzând credința în minuni. Referitor la Vechiul și Noul Testament,

²¹ Yuri Stoyanov, *op.cit.*, p. 144.

²² *Ibidem*.

²³ Ovidiu Mureșan, *De la antichitatea târzie la amurgul Evului Mediu (sec. IV-XIII)*, Ediția a III-a, Cluj-Napoca, Editura Todesco, 2007, p. 133.

²⁴ În manualul său, inchiizitorul francez Bernard Gui (1261-1331) numește ritualul *melioramentum* o „adoratie”. Bernard Gui, *Manuel de l' inquisiteur*, G Mollat (trad.), vol. I, Paris, 1927, p. 20.

²⁵ Anne Brennon, *Catharii*, București, Editura Nemira, 2008, p. 81.

²⁶ Yuri Stoyanov, *op.cit.*, p. 144.

²⁷ *Ibidem*, p. 143.

²⁸ Heinrich Fichtenau, *Heretics and Scholars in the High Middle Ages*, trans. Denise A. Kaiser, 1998, pp. 53-63.

²⁹ Catharii respingeau sacramentul Botezului în forma practică de catolici și ortodocși. Botezul ereticilor era *consolamentum*, ritual în care focul, și nu apa, purifică sufletul omului.

catharii acceptau doar anumite pasaje, pe care le reinterpretau. În concepția cathară exista ideea că sufletele au fost create odată cu nașterea copiilor³⁰. Cea mai relevantă sursă istorică în care este menționată cruciada împotriva catharilor se numește *Historia Albigensis* și a fost scrisă de către călugărul cistercian Pierre des Vaux-de-Cernay (sec. XIII). Acolo întâlnim o mențiune despre modul în care era percepută societatea catolică de către cathari: „Ei spun că biserica romană a fost un bârlog al hoților și al desfrânării, menționat în Apocalipsa lui Ioan³¹”. Acest pasaj atrage cu sine o imagine generală a lumii rustice medievale despre instituția Bisericii.

În pofida etichetei ostile pe care o dețineau, catharii au reușit să influențeze cultura laică prin intermediul literaturii. Leagănul poeziei lirice a trubadurilor își are originea în Languedoc, unde s-a dezvoltat sub patronajul caselor nobiliare. Printre nobilii care scriau poeme trubadurești se află și contele de Toulouse, Raymond al VI-lea. Dezvoltarea culturii laice în Languedoc a fost posibilă datorită climatului religios extrem de tolerant, susținut de nobilii locali, care nu îngăduiseră Bisericii să-și extindă influența asupra clerului³².

Îngrijorată de răspândirea ereziei cathare, papalitatea a fost nevoită ca la începutul secolului al XIII-lea să ia măsuri împotriva ereticilor. În 1204 și 1205, papa Inocențiu al III-lea i-a cerut de mai multe ori lui Filip August să intervină cu armată în Languedoc, pentru a-i pedepsi pe eretici³³. În 1206 au avut loc mai multe misiuni catolice în Languedoc, soldate cu eșec. Prin urmare, în 1207, papa Inocențiu al III-lea (1198-1216) proclamă cruciada împotriva albigenzilor din Occitania³⁴. La cruciadă au luat parte nobili din nordul Franței, care doreau să folosească drept pretext „războiul sfânt” pentru a obține domenii în sudul Franței. De partea catharilor erau nobili din sudul Franței, precum contele Raymond al VI-lea de Toulouse, excomunicat în mai 1207, Roger Trencavel al II-lea, viconte de Béziers sau Raymond-Roger, conte de Foix. Alături de ei se afla și Regatul Aragonului, care dorea să-și exercite stăpânirea asupra sudului Franței. Cele mai importante centre ale mișcării cathare erau Toulouse, Carcassone, Béziers și Albi³⁵. De altfel, și abatele cistercian Pierre des Vaux-de-Cernay îl acuză pe contele de Toulouse, Raymond al VI-lea, că protejează comunitatea cathară și îl îndeamnă să-i pedepsească pe eretici³⁶.

³⁰ Michael Costen, *The Cathars and the Albigensian Crusade*, Manchester University Press, 1997, p. 58.

³¹ *Historia Albigensis*, trans. W. A. and M. D. Sibly, 1998, p. 12.

³² Yuri Stoyanov, *op.cit.*, p. 142.

³³ *Ibidem*, pp. 152-153.

³⁴ Ovidiu Mureșan, *op.cit.*, p. 133.

³⁵ *Ibidem*, 133.

³⁶ Pierre des Vaux-de-Cernay, *op.cit.*, pp. 24-25, 101, 114.

În 1209, armatele cruciate ale nobililor din nordul Franței, estimate la aproximativ 10.000 de ostași, s-au strâns în Lyon³⁷. Auzind acestea, contele de Toulouse a mers la vărul său Filip, regele Franței, cerându-i sfatul. Fără să țină cont de sfaturile regelui Franței, Raymond a mers la Otto al IV-lea, împăratul Sfântului Imperiu Roman, care era dușmanul regelui Franței. După aceste vizite, contele de Toulouse și-a luat angajamentul în fața papalității că va lua parte și el la cruciadă, alături de nobiii din nordul Franței³⁸. În data de 22 iulie 1209, după un lung asediu împotriva orașului Béziers, cruciații au masacrat populația locală, care opusese rezistență³⁹. Legatul papal Arnold Aimery și alte surse contemporane estimează că în urma atacului cruciaților, ar fi fost ucise 20.000 de persoane⁴⁰. Datorită funcției sale de legat papal, călugărul cistercian Arnold Aimery a fost trimis alături de cruciați să-i convertească pe cathari. Întrebat de unul dintre ostași cum este posibil ca ereticii să fie diferențiați de catolici, legatul papal a răspuns: „Ucide-i pe toți și Dumnezeu îi va selecta pe ai lui⁴¹”. După Béziers, următoarea țintă a cruciaților a fost Carcassone, un oraș cu ziduri foarte puternice, dar ușor de cucerit și plin de refugiați⁴². Carcassone a fost ocupat de către armatele cruciate la data de 15 august 1209.⁴³ Conform lui Pierre des Vaux-de-Cernay, locuitorii orașului nu au fost masacrați de către creștini, fiind lăsați să plece dezbrăcați. Tot atunci a fost numit drept comandant al întregii armate cruciate, Simon IV de Montfort. După Carcassone, alte orașe s-au predat fără luptă. În timpul toamnei, orașele Albi, Castelnaudary, Castres, Fanjeaux, Limoux, Lombers și Montréal au căzut rapid în mâinile cruciaților⁴⁴. Una dintre cele mai oribile crime comise de către cruciați s-a petrecut la castelul văduvei Geralda de Lavaur. Fiind considerată cea mai păcătoasă dintre eretici, femeia a fost aruncată într-un puț și îngropată sub pietrele aruncate asupra ei de sus⁴⁵. În martie 1210, orașul Bram cade sub cruciați, după un scurt asediu⁴⁶. În iunie, după un lung bombardament, orașul fortificat Minerve va fi și el cucerit de către cruciați⁴⁷. Atunci, cruciații le-au oferit catharilor

³⁷ *Ibidem*, p. 84.

³⁸ *The Chronicle of William of Puylaurens: The Albigensian Crusade and Its Aftermath*, trans. W. A. and M. D. Sibly, Boydell & Brewer, Woodbridge, 2003, p. 32.

³⁹ *Ibidem*, p. 33.

⁴⁰ Cifra pe care Arnold o estimează este evident exagerată. Populația orașului la acea vreme nu avea mai mult de 10.000 de locuitori. Pentru mai multe detalii, vezi Russell Jacoby, *Bloodlust: On the Roots of Violence from Cain and Abel to the Present*, Simon and Schuster, 2011. pp. 29-30.

⁴¹ „Caedite eos. Novit enim Dominus qui sunt eius”. *Caesarii Heisterbacensis monachi Ordinis Cisterciensis Dialogus miraculorum*, Sumptibus J.M. Heberle (H. Lempertz & comp.), 1851, XXI, p. 302.

⁴² Pierre des Vaux-de-Cernay, *op.cit.*, pp. 92-93.

⁴³ *Ibidem*, p. 98.

⁴⁴ *Ibidem*, pp. 101, 108-113.

⁴⁵ Yuri Stoyanov, *op.cit.*, p. 154.

⁴⁶ Pierre des Vaux-de-Cernay, *op.cit.*, p. 142.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 154.

posibilitatea de a se salva, prin intermediul Botezului. Mulți dintre ei au fost de acord, mai puțin 140 de persoane, care au fost arse pe rug⁴⁸. În iulie, cruciații au lansat un puternic atac asupra castelului de la Termes, care a capitulat abia în decembrie.⁴⁹

În 1211, din cauza unor neînțelegeri apărute între nobilii cruciați, s-a iscat o revoltă. Acest lucru însemna că armatele creștine erau nevoite să recucerească anumite orașe care se aflau sub stăpânirea nobililor revoltați. Primul oraș recucerit de către cruciați a fost Lastours, datorită capitulării lui Pierre-Roger de Cabaret. În mai, castelul Aimery de Montréal a fost și el recucerit de către cruciați, care au spânzurat câțiva cavaleri și au ars de vii mai mulți cathari⁵⁰. La începutul lunii iunie, Cassés și Montferrand au fost ocupate rapid de cruciați, care se îndreptau deja către Toulouse⁵¹. După un lung asediu asupra orașului, armatele cruciate s-au retras spre sfârșitul lunii.⁵² Încurajat de rezistența eroică a locuitorilor din Toulouse, Raymond a organizat în septembrie un atac asupra orașului Castelnaudary, care a fost recucerit de conte. După Castelnaudary, Raymond a reușit să elibereze 30 de orașe de sub dominația cruciaților⁵³. Anul următor, aproape toată provincia Toulouse a fost recucerită de catolici.⁵⁴ În 1213, în sprijinul contelui de Toulouse a venit regele Petru al II-lea al Aragonului, care a fost ucis în septembrie de către cruciați, în bătălia de la Muret⁵⁵. Anul următor, situația a devenit și mai dificilă pentru contele de Toulouse, care a fugit în Anglia, urmând ca domeniile sale din sudul Franței să fie oferite de către papa Inocențiu al III-lea lui Filip al II-lea, regele Franței⁵⁶. În noiembrie 1214, armatele cruciate conduse de către Simon IV de Montfort, au intrat în Périgord, cucerind cu ușurință castelele Domme și Montfort și distrugând fortificația de la Beynac⁵⁷. În 1215, cruciații au ocupat orașul Castelnaud, intrând apoi în Toulouse, care a fost oferit lui Simon de Montfort⁵⁸.

Intervalul anilor 1216-1225 a fost marcat de revolte din partea orașelor cucerite. În aprilie 1216, Raymond se întoarce în sudul Franței, reușind să mobilizeze oamenii pentru revoltă. În septembrie 1217, contele

⁴⁸ *Ibidem*, p. 156.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 169-189.

⁵⁰ Pierre des Vaux-de-Cernay, *op.cit.*, p. 215.

⁵¹ *The Chronicle of William of Puylaurens: The Albigensian Crusade and Its Aftermath*, pp. 40-41.

⁵² Pierre des Vaux-de-Cernay, *op.cit.*, p. 243.

⁵³ *Ibidem*, pp. 266, 278.

⁵⁴ Pierre des Vaux-de-Cernay, *op.cit.*, pp. 286, 366.

⁵⁵ Guillelmus de Podio Laurentii, *Chronique 1145-1275: Chronica magistri Guillelmi de Podio Laurentii*, XXI, Duvernoy Jean, editor, Paris: CNRS, 1976, Text and French translation. Reprinted: Toulouse: Le Pérégrinateur, 1996.

⁵⁶ *Ibidem*, XXV.

⁵⁷ Pierre des Vaux-de-Cernay, *op.cit.*, pp. 528-534, 529, 530, 533-534.

⁵⁸ *Ibidem*, pp. 569, 554-559, 573.

Raymond a reușit să recucerească Toulouse de la catolici⁵⁹. Într-o încercare de a lua orașul din mâinile lui Raymond, Simon de Montfort a organizat un atac în primăvara anului 1218, moment în care va fi ucis de o piatră aruncată de o catapultă pe care o mânua o femeie⁶⁰. Conduși de către Amaury al VI-lea de Montfort, fiul lui Simon, cruciații au cucerit Belcaire spre sfârșitul anului 1218. Marmande a fost ocupat de catolici abia pe 3 iunie 1219⁶¹, când, în încercarea de a recuceri Toulouse, cruciații au pierdut mai multe orașe. În urma asediului orașului Marmande au fost uciși 7.000 de oameni⁶². În 1220, Castelnaudary a fost și el recucerit de către Raymond și fiul său, care au reușit să ocupe orașele Montréal și Fanjeaux⁶³. În 1222, Raymond al VI-lea de Toulouse a murit, urmând ca fiul său, Raymond al VII-lea să-i succedă⁶⁴. În 1223, regele Franței, Filip al II-lea moare și el. În următorul an, orașul Carcassone a fost abandonat de Amaury al VI-lea de Montfort, trecând în posesia lui Raymond al VII-lea⁶⁵.

În noiembrie 1225, ca și tatăl său, Raymond al VII-lea a fost excomunicat în urma Consiliului de la Bourges⁶⁶. Noul rege al Franței, Ludovic al VIII-lea, a organizat în iunie 1226 o nouă cruciadă în Languedoc, reușind să ocupe aproape întreaga regiune.⁶⁷ În noiembrie, regele Franței se va stinge din viață, fiind succedat de către copilul Ludovic al IX-lea. La acel moment, Franța se afla sub autoritatea soției lui Ludovic al VIII-lea, regina Blanche a Castiliei, care a recucerit Labécède în 1227⁶⁸ și Vareilles în 1228⁶⁹. După moartea lui Raymond al VII-lea în 1249, domeniile sale au trecut în stăpânirea coroanei franceze⁷⁰.

Întreaga provincie Languedoc se afla acum sub stăpânirea Capetienilor. Noul papă, Honorius al III-lea (1216-1227), a elaborat Inchiziția⁷¹ în noiembrie 1229⁷², în încercarea de a elimina orice urmă a

⁵⁹ Sean Martin, *The Cathars. The Most Successful Heresy of the Middle Ages*, Pocket Essentials, 2005, p. 95.

⁶⁰ *La Chanson de la Croisade Contre les Albigeois*, Commencée par Guillaume de Tudèle et Continué par un Poète Anonyme Édité et Traduite Paul Meyer pour la Societe de L'Histoire de France "TOME SECOND", 1879, p. 419; *La Chanson de la Croisade albigeoise*, édition Livre de poche, Paris, 1989, préfacé par Georges Duby, adaptation de Henri Gougaud, introduction de Michel Zink, p. 491.

⁶¹ Christopher Tyerman, *op.cit.*, p. 600.

⁶² Sean Martin, *op.cit.*, p. 100.

⁶³ *The Chronicle of William of Puylaurens: The Albigensian Crusade and Its Aftermath*, pp. 4-5.

⁶⁴ Yuri Stoyanov, *op.cit.*, p. 156.

⁶⁵ Sean Martin, *op.cit.*, p. 101.

⁶⁶ Christopher Tyerman, *op.cit.*, p. 600.

⁶⁷ Yuri Stoyanov, *op.cit.*, p. 156.

⁶⁸ *The Chronicle of William of Puylaurens: The Albigensian Crusade and Its Aftermath*, p. 5.

⁶⁹ Zoe Oldenbourg, *Massacre at Montsegur. A History of the Albigensian Crusade*, Phoenix, 2006, p. 215.

⁷⁰ Helen J. Nicholson, *The Crusades*, Westport, Greenwood Publishing Group, 2004, p. 63.

⁷¹ Etimologic, termenul *inchiziție* provine din latinescul *inquisitio*, *-onis* cu sensul de „anchetă”, „cercetare”, „căutare”, derivat de la verbul *inquiri*, *-ere* care semnifică a „cerceta”,

catharismului din sudul Franței. Mulți dintre perfecții cathari au fost arși pe rug⁷³. Procesul de eliminare în masă a ereticilor a continuat până în 1235, când inchișitorii au fost goniți din Albi, Narbonne și Toulouse. Viconteul Raymond-Roger de Trencavel a condus o campanie de eliberare a regiunii de sub catolici, fiind înfrânt în 1240, la Carcassonne⁷⁴. În 1242, Raymond a încercat să pornească o revoltă în Languedoc cu ajutorul unei invazii a Angliei, care a fost rapid respinsă⁷⁵. Cetatea de la Montségur a rezistat eroic asediului catolicilor vreme de nouă luni, urmând să fie cucerită în martie 1244⁷⁶. Ultima fortăreață a catharilor, Quéribus, care era și cea mai izolată, a fost cucerită în august 1255⁷⁷. O figură celebră din perioada de început a Inchiziției a fost călugărul Robert, poreclit *bougre*, „bulgarul”, care în trecut a fost cathar. Călugărul și-a desfășurat activitatea în nordul Franței și în Flandra, unde sursele contemporane ne spun că a ars pe rug câteva mii de eretici⁷⁸.

Cruciadele împotriva catharilor, organizate sub pretextul ereziei și soldate cu zeci de mii de victime, au permis papalității să-și extindă controlul în Languedoc. De acest lucru a profitat și regele Franței, care a anexat coroanei domeniile contelui de Toulouse. Exercițarea puterii regale capetiene în sudul Franței și politica de centralizare a regilor francezi de mai târziu au dus la impunerea limbilor nordice *langues d'oïl* în fața celor sudice *langue d'oc*. Acest moment avea să se producă în 1539 în timpul regelui Francisc I (1515-1547), când este adoptată ordonanța de la Villers-Cotterêts care stipula că limba franceză devine singura limbă oficială în actele judiciare⁷⁹.

Pe de-o parte, papalitatea nu vedea cu ochi buni doctrina liberală a catharilor, care se răspândea cu viteză „ca o boală” în sudul Franței și care era tolerantă față de evrei. Tendințele liberale față de etniile străine s-au amestecat cu idealul amoros al trubadurilor, producând un climat social pozitiv pentru oameni. În această ecuație, rolul Bisericii ca element de

a „investiga”, a „căuta”. Astfel, Inchiziția reprezintă o anchetă făcută de judecători împotriva acuzatului care, de cele mai multe ori, era învinuit de erezie. Termenul provine de la modul de procedură inaugurată de papii Lucius al III-lea (1181 – 1185) și Inocențiu al III-lea (1198 - 1216) și dezbătută la Conciliul al IV-lea Lateran (1215). La început ea a fost folosită doar ca procedură penală. Rolul Inchiziției era acela de a funcționa ca o instituție ecleziastică special constituită pentru prevenirea, combaterea și distrugerea ereziilor, în care reprezentanții acestei instituții, inchișitorii, aveau puteri judiciare speciale.

⁷² *The Chronicle of William of Puylaurens: The Albigensian Crusade and Its Aftermath*, p. 5.

⁷³ Yuri Stoyanov, *op.cit.*, p. 157.

⁷⁴ *The Chronicle of William of Puylaurens: The Albigensian Crusade and Its Aftermath*, p. 5.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 6.

⁷⁶ Claude Lebedel, *op.cit.*, p. 109.

⁷⁷ Sean Martin, *op.cit.*, p. 121.

⁷⁸ Matthaei Parisiensis, *Historia Anglorum*, ed. F. Madden, vol. III, p. 278 și vol. II, p. 338, 415.

⁷⁹ Alexandru Graur, *Nume de persoane*, București, Editura Științifică, 1965, p. 75.

legătură între oameni și Dumnezeu și instrument unic al mântuirii, era diminuat. Pe de altă parte, catharismul se asocia cu viața apostolică simplă și săracă, distinctă dogmatic de modelul vieții apostolice (*vita apostolica*) promovat de către membrii Ordinului Premonstratens și de cistercieni. Pe de-o parte, catharii ne apar ca fiind o comunitate guvernată după principiul pietății și al sărăciei. Pe de altă parte, în tabăra creștinilor avem o serie de nobili lacomi, care doresc să se îmbogățească de pe urma ereticilor, și un cler corupt. Opoziția dintre cele două tabere a fost anihilată grație apariției în catolicism a unor tendințe spirituale precum modelul vieții apostolice, promovat de cistercieni. Aceste tendințe au contracarat ispitele unei vieți simple și sărăcicioase, după care se guverna comunitatea catharilor.

Dintr-o dogmă izolată și redusă la nivelul unor indivizi rătăcitori, catharismul a luat forma unei adevărate mișcări antiecleziastice de masă, care atenta la stabilitatea și suveranitatea papalității și care a fost suprimată ideologic prin identificarea ereziei cu vrăjitoria. Instaurarea Inchiziției și introducerea în 1252 a folosirii autorizate a torturii, au reprezentat instrumentele cele mai eficiente ale papalității pentru anihilarea oricărei rezistențe religioase și exercitarea controlului asupra membrilor comunității creștine. În pofida acestor măsuri violente, catharismul a supraviețuit până în 1321, când ultimul *perfect* cathar, Guillaume Bélibaste, a fost ars pe rug la Toulouse de către inchiizitori⁸⁰.

Fig. 1
Harta în care apar principalele castele din Languedoc⁸¹

⁸⁰ Antti P. Balk, *Saints & Sinners: An Account of Western Civilization*, Thelema Publications, 2008, p. 395; Emmanuel Le Roy Ladurie, *Montaillou, sat occitan de la 1294 până la 1324*, vol. 1, București, Editura Meridiane, 1992, pp. 216, 271, 275.

⁸¹ Yuri Stoyanov, *Tradiția ascunsă a Europei. Istoria secretă a ereziei creștine în Evul Mediu*, București, Editura Polirom, 1999, p. 275.

BIBLIOGRAFIE

Izvoare:

Bernardus Guidonis – Bernard Gui, *Manuel de l' inquisiteur*, G Mollat (trad.), vol. I, Paris, 1927.

Caesarius Heisterbachensis – *Caesarii Heisterbacensis monachi Ordinis Cisterciensis Dialogus miraculorum*, Sumptibus J.M. Heberle (H. Lempertz & comp.), 1851.

De haeresi Catharorum in Lombardia, A. Dondaine (*Les hérésies et l'Inquisition XII-XIII siècles*), Norfolk, 1990, III, pp. 306-312.

Eberwinus Steinfeldensis – Eberwin of Steinfeld, *Epistola ad S. Bernardum*, Migne, Patrologia Latina (PL), vol. CLXXXII, pp. 676-680.

Eckbertus Schonauigiensis – *Liber contra hereses katarorum*, Migne, Jacques-Paul (ed.), Patrologia Latina CVC, 1855, col. 13-14.

Guillelmus de Podio Laurentii – *Chronique 1145-1275: Chronica magistri Guillelmi de Podio Laurentii*, XXI, Duvernoy Jean, editor, Paris: CNRS, 1976, Text and French translation. Reprinted in Toulouse, Le Pérégrinateur, 1996.

Idem – The Chronicle of William of Puylaurens: The Albigensian Crusade and Its Aftermath, trans. W. A. and M. D. Sibly, Boydell & Brewer, Woodbridge, 2003.

La Chanson de la Croisade Contre les Albigeois, Commencée par Guillaume de Tudèle et Continué par un Poète Anonyme Éditée et Traduite Paul Meyer pour la Societe de L'Histoire de France 'TOME SECOND', 1879.

La Chanson de la Croisade albigeoise, édition Livre de poche, Paris, 1989, préfacé par Georges Duby, adaptation de Henri Gougaud, introduction de Michel Zink, p. 491.

Matthaei Parisiensis – *Historia Anglorum*, ed. F. Madden, (vol. I-III, Londra, 1868-1891).

Petrus Vallium Cernaii monachus – *The History of the Albigensian Crusade: Peter of Les Vaux-de-Cernay's Historia Albigensis'*, trans. W. A. and M. D. Sibly, 1998.

Salvo Burci – *Liber Supra Stella* în Ignaz von Döllinger (ed.), *Beitrag zur Sektengeschichte des Mittelalters*, vol. II, München, 1890, p.52-84.

Lucrări speciale:

BALK, Antti P., *Saints & Sinners: An Account of Western Civilization*, Thelema Publications, 2008.

BRENNON, Anne, *Catharii*, București, Editura Nemira, 2008.

COSTEN, Michael, *The Cathars and the Albigensian Crusade*, Manchester University Press, 1997.

EVANS, A. (ed. și trad.), *Heresies of the High Middle Ages*, New York, 1969.

FICHTENAU, Heinrich, *Heretics and Scholars in the High Middle Ages*, trans. Denise A. Kaiser, 1998.

GRAUR, Alexandru, *Nume de persoane*, București, Editura Științifică, 1965.

LADURIE, Emmanuel Le Roy, *Montaillou, sat occitan de la 1294 până la 1324*, vol. 1, București, Editura Meridiane, 1992.

LE GOFF, Jacques, *Nașterea Purgatoriului*, vol. I, București, Editura Meridiane, 1995.

JACOBY, Russell, *Bloodlust: On the Roots of Violence from Cain and Abel to the Present*, Simon and Schuster, 2011.

KIENZLE, Beverly Mayne, *Cistercians, Heresy, and Crusade in Occitania, 1145-1229: Preaching in the Lord's Vineyard*, Boydell & Brewer, 2001.

LEA, Henry Charles, *A history of the Inquisition of the Middle Ages*, vol. I, New York, Harper & Brothers, 1887.

LOURDAUX, W.; Verhelst D. (ed.), *The Concept of Heresy in the Middle Ages (11th – 13th c.)*, Louvain, 1983.

MARTIN, Sean, *The Cathars. The Most Successful Heresy of the Middle Ages*, Pocket Essentials, 2005.

MUREȘAN, Ovidiu, *De la antichitatea târzie la amurgul Evului Mediu (sec. IV-XIII)*, Ediția a III-a, Cluj-Napoca, Editura Todesco, 2007.

NERSESIAN, Vrej, *The Tondrakian Movement: Religious Movements in the Armenian Church from the 4th to the 10th Centuries*, Psychology Press, 1987, pp. 13-15.

NICHOLSON, Helen J., *The Crusades*, Westport, Greenwood Publishing Group, 2004.

OLDENBOURG, Zoe, *Massacre at Montsegur. A History of the Albigensian Crusade*, Phoenix, 2006.

STOYANOV, Yuri, *Tradiția ascunsă a Europei. Istoria secretă a ereziei creștine în Evul Mediu*, București, Editura Polirom, 1999.

TYERMAN, Cristopher, *A New History of the Crusades*, Harvard University Press, 2006.

Periodice:

ZAMFIR, Constantin, *Fecioara Maria în viziune cathară „Hiperboreea”*, anul II, nr. 2, 2013, pp. 4-7 <http://revistahiperboreea.ro/wp-content/uploads/2013/02/nr2-2013.pdf> (accesat 05.02.2014)

Idem, *Simbolica funerară bogomilă „Hiperboreea”*, anul I, nr. 4, 2012, pp. 36-40. <http://revistahiperboreea.ro/wp-content/uploads/2012/12/nr-4.pdf> (accesat 05.02.2014)